

Nr 43

Lagutskottets betänkande i anledning av propositionen 1973: 175 angående godkännande av konvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden, m. m.

I propositionen 1973: 175 (justitiedepartementet) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1. godkänna överenskommelsen om ändring i den nordiska arvskonventionen,
2. godkänna Haagkonventionen samt
3. antaga i propositionen framlagda förslag till
 - a) lag om ändring i lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo,
 - b) lag om ändring i lagen (1935: 44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Sverige tillträder 1961 års Haagkonvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. Konventionen innehåller regler om tillämplig lag för bedömning av frågan om testamentes giltighet med avseende på formen och syftar till att vidga möjligheterna för testamentariska förordnanden att vinna internationellt erkännande. Enligt konventionen skall testamente anses giltigt till formen, om det uppfyller vad som i det hänsedet föreskrivs i lagen på den ort där testamentet upprättades eller den ort där testator vid upprättandet eller vid sin död hade hemvist eller i lagen i stat där testator vid upprättandet eller vid sin död var medborgare.

Propositionen innehåller också av Haagkonventionen och av vissa ändringar i de nordiska ländernas arvslagstiftning föranledda förslag till ändringar i den nordiska arvskonventionen och i motsvarande svensk lagstiftning.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo

Härigenom förordnas, att 1 kap. 4 § och 3 kap. 1 § lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

4 §

Testamente skall anses vara i laga form upprättat eller återkallat, om därvid förfarits enligt lagen å den ort där rättshandlingen företogs eller i det land i vilket testator då var medborgare.

Testamente skall anses giltigt till formen, om testamentet uppfyller vad som i det hänseendet föreskrives i lagen på den ort där testamentet upprättades eller den ort där testator vid upprättandet eller vid sin död hade hemvist eller lagen i stat där testator vid upprättandet eller vid sin död var medborgare. Såvitt testamentet avser fast egendom skall det också anses giltigt till formen, om testamentet uppfyller vad som i det hänseendet föreskrives i lagen på den ort där egendomen finnes.

Första stycket har motsvarande tillämpning i fråga om återkallelse av testamente. Återkallelse skall också anses giltig till formen, om återkallelsen i det hänseendet uppfyller vad som föreskrives i någon av de lagar enligt vilka testamentet enligt första stycket var giltigt till formen.

Vid tillämpning av första eller andra stycket skall som testators hemvist räknas även främmande ort där testator enligt lagen på den orten hade domicil.

3 kap.

1 §

Skall, enligt vad i denna lag sägs, lagen i utländsk medborgares hemland äga tillämpning, och

Skall lagen i främmande stat tillämpas på grund av att någon äger medborgarskap där och fin-

Nuvarande lydelse

äro för olika områden av det främmande landet särskilda lagar gällande, varde frågan vilken av de särskilda lagarna skall tillämpas bedömd efter de regler som härutinnan gälla i det landet. Saknas sådana regler, gälle lagen å hans hemort eller, om han ej har eller vid sin död hade hemvist i det främmande landet, lagen å den ort där han sist inom landet haft hemvist eller, om han ej där haft hemvist, lagen i rikshuvudstaden.

Föreslagen lydelse

nes i den staten flera gällande rättssystem, bestämmes tillämpligt rättssystem enligt de regler som gälla i samma stat. I avsaknad av sådana regler tillämpas det rättssystem till vilket han har den närmaste anknytningen.

Denna lag träder i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer. Har arvlåtaren avlidit före ikraftträdandet, gäller fortfarande äldre bestämmelser.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1935: 44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m.m.

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1935: 44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m.,

dels att 6 § skall upphöra att gälla,

dels att 2, 8 och 9 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***2 §**

Vad i 1 § är sagt om rätt till arv skall äga tillämpning jämväl i avseende å lagstadgad rätt för efterlevande make att sitta i oskiftat bo då bröstarvinge ej finnes, så ock å sådan rätt till underhållsbidrag ur kvarlåtenskap som enligt hemlandets lag tillkommer arvinge utöver hans arvslott.

Bestämmelserna i 1 § om rätt till arv skola tillämpas också i fråga om rätt för efterlevande make att sitta i oskiftat bo, när bröstarvinge ej finnes, och på sådan rätt till bidrag till uppehälle och utbildning ur kvarlåtenskap som tillkommer arvinge eller efterlevande make. Detsamma gäller rätt för efterlevande make att ur boet uttaga egendom intill visst penningvärde.

*Föreslagen lydelse**Nuvarande lydelse*

8 §

Vid bodelning som i denna lag avses skall iakttagas vad i 3 och 6 §§ förordningen den 31 december 1931 om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap är stadgat.

Vid bodelning som avses i denna lag skall, om ej annat följer av 2 §, iakttagas vad som föreskrives i 3 och 6 §§ förordningen (1931: 429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap.

9 §

Testamente efter den som vid sin död var medborgare i fördragsslutande stat och hade hemvist i sådan stat skall i avseende å formen anses giltigt, om vid dess tillkomst förfarits enligt lagen i fördragsslutande stat, där testamentet upprättades eller testator vid tiden för upprättandet hade hemvist eller var medborgare. Återkallelse av testamente vare gällande, om därvid förfarits enligt lagen i den av staterna, där testator vid återkallelsen hade hemvist eller var medborgare.

I fråga om formen för testamente och återkallelse av testamente efter den som vid sin död var medborgare i fördragsslutande stat och hade hemvist i sådan stat ha bestämmelserna i lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer. Har arvlåtaren avlidit före ikraftträdandet, gäller fortfarande äldre bestämmelser.

Utskottet

Inom Haagkonferensen för internationell privaträtt antogs år 1961 en konvention om lagkonflikter i fråga om formen för testamentariska förordnanden. Konventionen har trätt i kraft och den har ratificerats av åtskilliga stater däribland Norge. Av de övriga nordiska länderna har Danmark, Finland och Sverige undertecknat konventionen men har ännu inte ratificerat densamma.

Sedan överläggningar ägt rum mellan företrädare för de nordiska justitieministerierna om de ändringar i 1934 års nordiska arvskonvention som påkallas av en anslutning till Haagkonventionen, har med ledning därav upprättats en departementspromemoria (Ds Ju 1971: 21) i ämnet. På grundval av denna promemoria föreslås i propositionen att riksdagen godkänner Haagkonventionen och den överenskommelse som träffats om ändring i den nordiska arvskonventionen. Propositionens förslag härutinnan föranleder ingen erinran från utskottets sida, och utskottet tillstyrker att riksdagen godkänner konventionen och överenskommelsen.

Vidare föreslås vissa av konventionen och överenskommelsen betingade ändringar i *lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo*, som reglerar internationella avsrättsliga frågor i förhållande till andra stater än våra nordiska grannländer, samt i *lagen (1935: 44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m.*

I 1937 års lag förordas ändringar bl. a. i 1 kap. 4 §. Eftersom de föreslagna bestämmelserna, framför allt de som upptagits i andra stycket av 4 §, synes utskottet något svårtolkade, vill utskottet här närmare kommentera dessa.

Första stycket i 4 § bygger på *artikel 1* i konventionen. Enligt denna skall ett testamentariskt förordnande anses giltigt till formen om testamentet i fråga uppfyller vad som föreskrivs i intern lag till vilken förelåg viss anknytning. I första stycket av 4 § uppräknas flera olika lagar som fakultativt får tillämpas. Testamentet skall sålunda anses giltigt till formen om det uppfyller vad som i det hänscendet föreskrivs i 1) lagen på den ort där testamentet upprättades, 2) lagen på den ort där testator vid upprättandet eller vid sin död hade hemvist, 3) lagen i den stat där testator vid upprättandet eller vid sin död var medborgare och 4) lagen på den ort där fast egendom, som testamentet avser, finns. Av tredje stycket framgår att man kan räkna även med en femte möjlighet, enär som testators hemvist räknas även främmande ort där testator enligt lagen på den orten hade domicil. Utskottet vill till förtydligande av sistnämnda bestämmelse framhålla att det i vissa länder, t. ex. i England, finns — i motsats till vad som förekommer i de nordiska länderna — ett från hemvistbegreppet skilt domicilbegrepp. Med hemvist (*résidence habituelle*) avses i dessa länder en faktisk hemvist, medan med domicil åsyftas en legal hemvist (så att t. ex. gift kvinna har samma domicil som mannen, även om hon är bosatt på annan ort).

I andra stycket av 4 § upptas bestämmelser om återkallelse av testamente (se s. 2 ovan). Dessa något svårtydda bestämmelser bygger på *artikel 2* i konventionen, som har följande lydelse:

”Artikel 1 är tillämplig på testamentariskt förordnande, varigenom ett förut upprättat förordnande återkallas.

Återkallelse skall även anses giltig till formen, om den i fråga om formen uppfyller vad som föreskrives i någon av de lagar enligt vilka det återkallade förordnandet på grund av vad som sägs i artikel 1 var giltigt.”

Mot bakgrund av vad som sålunda stadgas i artikel 2 kan ställas frågan huruvida konventionen lägger hinder i vägen för sådan formlös återkallelse, som kan ske enligt svensk rätt, och om med orden ”återkallelse av testamente” i 4 § andra stycket första punkten åsyftas även sådan formlös återkallelse. Varken i föredragande statsrådets allmänna motivering eller i specialmotiveringen till nämnda paragraf lämnas något svar på denna fråga.

I den redogörelse för promemorian som är intagen i propositionen återges emellertid (s. 18) vissa här tillämpliga uttalanden. Enligt promemorian kan det sålunda inte antas att konventionen lägger hinder i vägen för en formlös återkallelse av testamente. Däremot synes det, framhålls i promemorian, vara klart att åtminstone artikel 2 första stycket avser endast återkallelser som sker genom testamentariska förordnanden. Det är enligt promemorian något oklart om andra stycket i artikel 2 har ett vidare tillämpningsområde än första stycket. Den meningen har åtminstone framförts, att en formlös återkallelse skulle falla under konventionen, om testamentet upprättats enligt en lag som tillåter sådan återkallelse, vilket är fallet med t. ex. de danska, finska och svenska lagarna. Det är emellertid också, anför det, möjligt att andra stycket anknuter till bestämmelsen i första stycket. Intet hindrar enligt promemorian, att det sålunda oreglerade området behandlas enligt samma regler som gäller för de återkallelser som konventionen omfattar. Detta är också, framhålls det i propositionen, innebörden av den i promemorian föreslagna ändringen i 1937 års lag.

Med hänsyn till vad sålunda upptagits anser utskottet att med orden återkallelse av testamente i andra stycket första punkten av förevarande paragraf måste förstås även sådan återkallelse som sker på annat sätt än genom ett testamentariskt förordnande. Hänvisningen till första stycket innebär således att en på visst sätt gjord formlös återkallelse, t. ex. sönderrivande av testamente, skall anses som giltig, under förutsättning att den uppfyller de krav i sådant hänseende som föreskrivs i lagen på antingen den ort där återkallelsen gjordes eller den ort där testator vid återkallelsen eller vid sin död hade hemvist eller i lagen i den stat där testator vid återkallelsen eller vid sin död var medborgare. Här till kommer specialbestämmelsen för fast egendom.

Skulle med tillämpning av nu angivna lagar återkallelsen inte vara giltig, ger andra punkten i samma stycke ytterligare möjligheter att få återkallelsen att bli ansedd som giltig. Den formlösa återkallelsen skall nämligen också anses som en till formen giltig återkallelse, om den är giltig enligt någon av de lagar enligt vilka själva testamentet var giltigt. Som exempel kan nämnas att en formlös återkallelse gjord på utländsk ort av en på annan utländsk ort bosatt förutvarande svensk medborgare således — även om formlös återkallelse inte medges enligt någon av de lagar vilka med stöd av 4 § första stycket är tillämpliga — med tillämpning av andra punkten anses som giltig, om t. ex. testamentet upprättats i Sverige eller om testator vid upprättandet av testamentet alltjämt var svensk medborgare eller åtminstone bosatt i Sverige.

Utskottet vill avslutningsvis påpeka att i propositionen har förutsatts att konventionsändringarna skall kunna träda i kraft den 1 januari 1974. Enligt vad utskottet erfarit hann man från dansk sida inte godkänna dessa innan folketinget upplöstes. Till följd härav kan ikraftträdande ske först vid senare tidpunkt.

Utöver vad sålunda anförts föranleder de framlagda lagförslagen inte någon erinran eller något särskilt uttalande från utskottets sida.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen godkänner överenskommelsen om ändring i den nordiska arvskonventionen,
2. att riksdagen godkänner Haagkonventionen,
3. att riksdagen antar förslagen till
 - a) lag om ändring i lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo,
 - b) lag om ändring i lagen (1935: 44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket, m. m.

Stockholm den 11 december 1973

På lagutskottets vägnar

ERIK SVEDBERG

Närvarande: herrar Svedberg (s), Svanström (c), Sundelin (s), fröken Anderson i Lerum (s), herr Börjesson i Falköping (c), fru Åsbrink (s), herrar Sjöholm (fp)*, Andersson i Södertälje (s)*, Winberg (m), Israels-son (vpk), Olsson i Timrå (s)*, Olsson i Sundsvall (c), fru Swartz (fp) och fru Nilsson i Sunne (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Särskilt yttrande

av herr Winberg (m), som anför:

Den allmänt begagnade utgåvan "Sveriges rikes lag" (i vardagsspråkbruk helt enkelt kallad "lagboken") inleds alltjämt och därmed även i 1973 års upplaga med "några allmänna regler, där en domare skall sig alldeles efter rätta" vilka regler tillskrivs Olaus Petri. Punkt 7 av dessa regler innehåller: "Alla lagar skola vara sådana, att de tjäna till det meniga bästa, och därför då lagen bliver skadlig, så är det icke mera lag, utan olag, och bör avläggas."

Det finns ingen anledning att påstå 1 kap. 4 § förslaget till lag om ändring i lagen (1937: 81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo är avsedd att åstadkomma skada för någon. Paragrafens andra stycke har emellertid fått en utformning som gör att stycket är närmast obegripligt om det icke läses samtidigt med det till lagförslaget anknutna statsrådsprotokollet med därvid fogad konventionstext. Härigenom kan

lagförslaget sägas vara sådant att, om det antages till lag, denna med dommarreglernas formulering "bliver skadlig". Även om förslaget till lagtext läses tillsammans med de i propositionen givna — knapphändiga — motiveringarna kan den föreslagna lagtexten icke sägas vara entydig. Lagutskottet och dess kansli har under behandlingen av ärendet fått göra en tolkning som bär sannolikhetens men icke visshetens prägel.

Även om det kan råda särskilda svårigheter att formulera lagtext som skall anknyta till konventionstext får lagtexten icke ges en sådan formulering att den läst för sig framstår som obegriplig eller ger utrymme för vitt skilda tolkningar. En sådan lagtext försvårar domstolarnas och rättegångsombuds arbete. Värre är emellertid att den rättssökande allmänheten kan åsamkas rättsförluster på grund av att lagtexten icke är tillräckligt enkelt och klart utformad. Enligt min mening är det mycket allvarligt om man accepterar en lagstiftningsteknik som tillåter lagtexter med oförståeligt eller svårförståeligt innehåll för den enskilde medborgaren. Kravet på lagrådsgranskning i väsentligt större utsträckning än som för närvarande sker framstår mot bakgrund av det aktuella lagförslaget som utomordentligt starkt.